

12.1.3. İslam Medeniyetinde Eğitim Kurumları Özet

İslam medeniyetinde öne çıkan eğitim ve bilim kurumları

İnsanlara faydalı bilgiler öğrenmek ve öğretmek dinde en hayırlı işlerden biri olarak tanımlanmıştır. “Yaratan Rabb’inin adıyla oku!” emrini alan Hz. Muhammed (s.a.v.) Mekke’de çok zor şartlarda eğitim öğretim faaliyetlerini yürütmüştür. Baskı altında yaşayan Müslümanlar için Ebu’l Erkam’ın (r.a.) evi o dönemde ilk eğitim ortamı olmuştur. İlk dönemlerde mescit etrafında şekillenen eğitim öğretim faaliyetleri, İslam’ın geniş coğrafyalara yayılmasıyla kurumsallaşarak devam etmiştir. Bunlar; mektep, medrese, Daru’l-Kur’an, Daru’l-hadis, Beytü’l hikme, kütüphane, rasathane ve şifahane gibi kurumlardır.

Bir eğitim/bilim kurumu olarak mescit-cami

İslam’ın ilk dönemlerinden itibaren eğitim ve öğretim mescit-cami merkezli yapılmıştır. Hz. Peygamber’in Medine’ye hicretinden sonra ilk icraatı, yapımında kendisinin de çalıştığı bir mescit-cami inşa etmek olmuştur. Mescidi Nebevi adı verilen bu cami, sadece namaz kılınan bir mekân olmamıştır. Burada insanlar dinî ve sosyal meseleleri istişare eder, okuma yazma öğrenir ve Hz. Peygambere sorular sorarak bilgi edinirlerdi. Bu mescide bitişik olarak yapılan Suffe adındaki okulda da öğrenciler ilim öğrenirlerdi.

İslam tarihi boyunca mescitler, namaz ibadeti yanında eğitim öğretim işlevini de devam ettirmiştir. Buralarda kurulan ders halkalarında Kur'an-ı Kerim, tefsir, hadis, fıkıh ve siyer gibi ilimler okutulmuştur.

Mektep

Mektepler, bugünkü anlamda ilkokul seviyesinde okuma yazma eğitimi ve temel dinî bilgilerin verildiği okullardır. İslam'ın ilk yıllarında mescitlere bitişik olarak inşa edilen mektepler, özellikle Hz. Ömer döneminde yaygınlaşmış ve kurumsallaşmıştır. Onun döneminde pek çok mektep açılmış, ders veren muallimlere maaş bağlanmıştır. Mektepler, Emevi, Abbasi ve sonraki dönemlerde belli müfredata sahip kurumlar olarak çoğalmıştır. Öğrenciler zekâ ve yeteneklerine göre eğitilmiş, başarılı öğrenciler ödüllendirme yoluyla teşvik edilmiştir.

Medrese

İslam medeniyetinde medreseler, yükseköğretim faaliyetlerinin yapıldığı kurumlardır. Medreselerin kurumsallaşmasında çığır açan kişi, Selçuklu veziri Nizamülmülk'tür (ö. 1092). Onun Bağdat'ta kurduğu Nizamiye Medresesi, İslam dünyasındaki ilk büyük medrese olması sebebiyle önemli bir yere sahiptir. Nizamiye Medreselerinde dinî ilimlerin yanında; edebiyat, matematik ve mantık gibi dersler de okutulmuştur. Dört yıllık eğitim veren

bu medreselerde dönemin en iyi müderrisleri ders vermiştir. Selçuklulardan sonra kurulan medreselerde de Nizamiye Medreseleri örnek alınmıştır. Konya'da Karatay Medresesi, Sırçalı Medrese ve Sivas'ta Gök Medrese, Çifte Minareli Medrese bunlardan sadece birkaçıdır.

Osmanlı Devleti döneminde açılan medreselerin en önemlileri İstanbul'da açılan Sahn-ı Seman ve Süleymaniye medreseleridir. Bu medreselerde dinî ilimlerin yanı sıra sosyal, matematik ve fen bilimleri alanında ileri seviyede eğitimler verilmiştir.

İslam coğrafyasında başta Basra, Nişabur, İsfahan, Musul, Horasan, Semerkand, Buhara, Mısır, Kayseri, Erzurum, Edirne ve Elâzığ olmak üzere pek çok şehirde medreseler açılmıştır. Endülüs Emevileri zamanında İspanya'da açılan Kurtuba Medresesi gibi bazı medreselerde gayrimüslim öğrenciler de eğitim görmüştür.

Daru'l-kurra

Dinin ana kaynağı olan Kur'an'ın doğru bir şekilde okunması ve ezberlenmesi, İslamiyet'in ilk yıllarından itibaren önemli görülmüştür. Bu iş için genellikle mescitlerin bir bölümü, bazen de müstakil mekânlar kullanılmıştır. Önceleri Daru'l-Kur'an ve Daru'l-huffaz olarak anılan bu yerlere Osmanlılar

döneminde Daru'l-kurra adı verilmiştir. Daru'l-kurralarda her seviyede Kur'an eğitimi verilmiş ve hafızlar yetiştirilmiştir.

Daru'l-hadis

Daru'l-hadisler, hadis ilimlerinin öğretildiği yüksek öğretim kurumlarıdır. İslam'ın ilk dört asrı boyunca hadis ilmi mescitlerde ders halkaları şeklinde öğretilmiştir. Mescitlerden bağımsız ilk Daru'l-hadis 11. yüzyılda Şam'da açılmıştır. Takip eden zamanlarda Mısır, Kudüs ve Suriye'de de Daru'l-hadis medreseleri kurulmuştur. Anadolu Selçuklu Devleti zamanında ilk olarak Çankırı'da, ardından Sivas, Konya ve Erzurum'da Daru'l-hadis medreseleri açılmıştır. Osmanlılar döneminde ilk Daru'l-hadis İznik'te, daha sonra da Bursa, İstanbul, Tokat, Amasya ve diğer bazı illerde kurulmuştur.

Beytü'l hikme

Beytü'l-hikme (bilgi evi), İslam medeniyetinde yüksek seviyede bilimsel araştırmalar ve tercüme faaliyetlerinin yapıldığı merkezlerdir. İslam dünyasında farklı bilimlere karşı erken dönemlerde başlayan ilgi, Abbasi halifeleri Harun Reşid (ö. 809) ve Me'mun (ö. 833) dönemlerinde Beytü'l-hikme'nin kurulmasıyla artarak devam etti. Felsefe, kimya matematik, geometri, astronomi ve tıp gibi pek çok alandaki eserlerin Grekçe, Latince, Süryanice, Sanskritçe ve Farsça gibi dillerden Arapçaya tercüme edilmesi amacıyla

830'da Bağdat'ta ilk Beytül-hikme kuruldu. Bu kurumlar tercüme faaliyetlerinin yanında zamanla fen bilimlerinde çalışmalar yapılan ve zengin kütüphanelere sahip olan akademilere dönüştü. 10. yüzyılın başlarında Tunus'un Kayrevan kentinde kurulan Beytül-hikme tarzındaki kurumda tıp, eczacılık, matematik, geometri, astronomi ve botanik alanlarında araştırmalar yapılmıştır.

Kütüphane

Kütüphaneler İslam medeniyetinde çok önemli bir yere sahiptir. Emeviler döneminde mescitler bünyesinde açılan kütüphaneler daha sonraları müstakil kurumlara dönüşmüştür. Kütüphanelerin kurumsal olarak ortaya çıkmadığı dönemlerde, bazı âlimlerin özel kütüphanelere sahip olduğu bilinmektedir. Zamanla Müslümanlar yaşadıkları şehirlerde dönemin en zengin kütüphanelerini kurmuşlardır. Selçuklular ve Osmanlılar döneminde hemen her medresenin bünyesinde kütüphane inşa edilmiştir. Topkapı, Beyazıt ve Süleymaniye kütüphaneleri bunun birer örneğidir.

Endülüs Müslümanları zamanında İspanya'da kurulan en önemli kütüphane Kurtuba'daki saray kütüphanesiydi. Burada 400.000 eserin mevcut olduğu, bu kitapların kırk dört cilt tutan ve sadece eser adlarından oluşan bir kataloğunun bulunduğu bilinmektedir.

Rasathane

Rasathaneler (gözlem evi), astronomik gözlemler yapmak için kurulmuş yapılardır. Sistemli rasathaneler ilk olarak İslam dünyasında ortaya çıkmıştır. Tam teşekküllü olmasa da İslam dünyasında ilk rasathane 828 yılında Bağdat'ta kurulan Şemmâsiye Rasathanesi'dir. Burada ünlü matematikçi Harizmî (ö. 847) görev yapmıştır. Yine 1023 yılında İbn Sina (ö. 1037) için Hemedan şehrinde rasathane kurulmuştur. Ayrıca Melikşah'ın yaptırdığı, Ömer

Hayyam dâhil birçok bilim adamının görev aldığı rasathaneler bu bilim yuvalarının ilk örneklerindedir.

Tam teşkilatlı ilk büyük rasathane, 1259'da kurulan Merâğa Rasathanesi'dir. Yöneticiliğini Nasîrüddin Tûsî'nin (ö. 1274) yaptığı bu rasathane pek çok astronom ve matematikçi çalışmıştır. Bu rasathane, hassas ölçümlerin başarılı şekilde yapılması sebebiyle İslam bilim tarihinde önemli bir yere sahiptir. İslam

dünyasındaki son büyük rasathane, 1575 yılında Sokullu Mehmet Paşa'nın yaptırdığı İstanbul Rasathanesi'dir.

Şifahane

İslam dünyasında hastanelere çeşitli dönemlerde farklı isimler verilmiştir. İlk dönemlerde bîmâristan, Selçuklular döneminde daru's-şifa veya daru'l-afiye; Osmanlılar döneminde ise daru's-şifa ile birlikte daha çok daru's-sihha, şifahane, bîmârhane ve tımarhane kelimeleri kullanılmıştır.

Hz. Peygamber döneminde Hendek savaşında seyyar bir hastane kurulmuş ve sahabeden bir hanım olan Rûfeyde el-Ensariyye (r.a.) yaralıların tedavisiyle ilgilenmişti. Ancak İslam tarihinde ilk teşekküllü hastane, 707 yılında Emevi Halifesi Velid b. Abdülmelik (ö. 749-50) tarafından kurulmuştur.

İnsan hayatına ve tıbbi tedaviye büyük önem verilen İslam dünyasında, cerrahi müdahalelerin yapıldığı ve tıp eğitimi verilen pek çok hastane kurulmuştur. İlk Selçuklu hastanesi ve tıp medresesi Sultan Alparslan'ın veziri Nizamülmülk tarafından Nişabur'da kurulmuştur. Kayseri'de 1204'te yaptırılan Gevher Nesibe Hatun hastanesi külliye şeklinde inşa edilmiş ve tıp öğrencilerinin eğitim aldığı bir okul görevi de görmüştür. Yıldırım Bayezid (ö. 1403) zamanında sadece Bursa'da sekiz, 1587 yılında İstanbul'da yüz on tane şifahane olduğu bilgisi Avrupalı seyyahların hatıratlarında yer almaktadır.

YENİ NESİL EFSANEM SERİSİ

YENİ NESİL AKILLI DEFTERLERİMİZ

YENİ NESİL SORU BANKALARIMIZ

Sipariş Tel:

0 555 153 08 74 - 0 505 979 88 88

Sadece Din Dersi...

DDY YAYINLARI